

ERNYES Mihály

Rendvédelem az I. világháború előszelében (Pécs-Baranya)

(DOI: 10.31626/HU-EISSN2530094X.II.TOM.089-122.p)

Nincs tértől és időtől, azaz, az adott társadalom történelmi, politikai, gazdasági, kulturális helyzetétől független rendvédelmi modell. E modellek tekintetében meghatározó jelentőséggel bír a jogszabályi, különösen a törvényi környezet. A jogszabályok, a szokások és az egyéb rendelkezések az adott kor tekintetében bemutatják és felfedik a szakmai szóhasználatot, egyes kifejezések jelentését illetőleg értelmezését, megszabják a szakterület működését. A korszakváltozások illetőleg bizonyos időszakok, a változások folyamatában felszínre hozzák a szakterület elméleti és gyakorlati művelőinek témakört érintő álláspontjait, javaslatait is.

A vizsgált időszak rendvédelmi szerveződéseire sorolhatók a büntetés-végrehajtási őrség¹, a csendőrség, az erdőőrség², a gátrendőrség³, a képviselőházi őrség⁴, a koronaőrség⁵, a magánkutató⁶, a pénzügyőrség, a polgárőrség, a rendőrség (állami: fővárosi rendőrség, határrendőrség, önkormányzati: törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városok rendőrségei, autonóm: községi rendőrségek), a testőrség⁷, a tűzoltóság⁸, a vasút- és távírda őrség⁹.

Magyarország a hadbalépéskor

A *bűnvádi perrendtartás*ról szóló törvénycikk rögzítette, hogy rendőri hatóságok alatt értendők: az államnak, a törvényhatóságoknak, rendezett tanácsú városoknak és a községeknek rendőri hatáskörrel bíró hatóságai és hivatalai, valamint ezeknek vezetői és önálló intézkedésre jogosított tagjai, nevezetesen az elöljáróságok is. Rendőri közegek: a felsorolt hatóságoknak alárendelt hivatalnokok, az állami, törvényhatósági, városi és községi rendőrök, valamint a rendőrségnek altisztjei és legénysége. Később a rendőrhatóságokat nevezi intéző, a rendőrközegeket végrehajtó rendőrségnek. Megjegyzendő,

hogy a községi elöljáróság saját kezdeményezéséből bűnügyi nyomozást csak akkor teljesíthetett, ha veszély volt a késedelemben, a csendőrség nem volt jelen, s kellő időben értesíteni sem lehetett, illetőleg ha erre a királyi ügyész, a vizsgálóbíró, a járásbíró vagy az illetékes főszolgabíró utasítást adott.¹⁰

Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint Horvátország nélkül, Magyarország területe 282.870 km², lakossága 18.246.533 fő. Pécs-Baranyában 1 törvényhatósági jogú város, 20 nagyközség, 337 kisközség és 413 puszta, telep illetőleg egyéb lakhely volt, összesen 352.478 lakossal. A megyeszékhelyen kívül 302.656 fő élt, egy km²-re 59 fő esett. A megye 7 szolgabírói járásra – pécsi, baranyavári (dárdai székhely), mohácsi, pécsváradi, hegyháti (sásdi székhely), siklósi, szentlőrinci – tagozódott, 82 körjegyzőséggel. Pécs törvényhatósági jogú város 49.822 lelket számolt, egy km²-re 701 fő jutott.¹¹

Hazánkban az 1910-es évek első harmadában folyamatosan nőtt a bűncselekmények száma, melynek oka, „a gazdasági élet megrendülése – mely, mint szeizmográf jelezte már a feltartóztathatatlanul közeledő háborút – volt. Rossz termés, hosszú nehéz tél, munkanélküliség voltak az eredői a bűnözés emelkedésének” – adta közre 1912-re emlékezve, a rendőrségi almanach.¹²

Az 1914 július végén megindult háború kezdeti időszakában a lakosság hangulata nem tükrözte annak a veszélynek a felismerését, ami reális és erőteljes fenyegetést jelentett a települések nyugalma, pedig a hatályba lépett jogszabályok és a nyomokban járó intézkedések komoly figyelemfelhívást is jelentettek. A városi és a községi rendőrségek állományából sokan kaptak katonai behívót, melynek következtében a felnőtt férfilakosság és a települési rendvédelemmel foglalkozók száma is jelentősen csökkent¹³. Az addig, vagy kezdetben megfelelő közrend/közbiztonság az ország jelentős részén fokozatosan rosszabbodott. A rendvédelemre hivatott szervezetek gyakran nem voltak képesek a gyors reagálásra és a helyzet megoldására.

A kivételes hatalomról

1912. XII. 31-én került kihirdetésre a többször módosított 1912. évi LXIII. törvénycikk *a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről*. Rendelkezései szerint háború idején, szükség esetén már fenyegető veszélyének okán elrendelt katonai előkészületek során, igénybe lehetett venni a kivételes hatalmat. A közigazgatási feladatok végrehajtására a kormány, biztosokat nevezhetett ki, akik többek között gondoskodtak a közrend/közbiztonság fenntartásáról. E kivételes hatáskörükben a megyei, a városi és a községi alkalmazottakkal és közegekkel; a csendőrség, az államrendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség alkalmazottaival és közegeivel; valamint az állami erdészet személyzetével közvetlenül rendelkezettek. Az önkormányzati szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezéseit ideiglenesen hatályon kívül helyezhették, megtilthatták a közbiztonságra veszélyes tárgyak viselését, ellenőrzés alá vonhatták a sajtótermékek terjesztését, bevezethették a rögtönbíráskodást.¹⁴

A kormány 1914. VII. 27-én 33 rendeletet adott ki a kivételes hatalomra vonatkozóan. Felhatalmazta a belügyminisztert arra, hogy az ország déli, dél-keleti területén fekvő 21 vármegye és az illetékességükbe tartozó községek valamint 10 törvényhatósági jogú város továbbá Fiume város és kerülete szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezéseit felfüggeszthesse és helyükbe saját rendelkezéseit léptethesse.¹⁵

A belügyminiszter 1914. VII. 27-én elrendelte, ugyanezen városok bel- és külterületén a közbiztonsági szolgálat ellátására a csendőrség igénybevételét is.¹⁶

Kormányrendelet szövege az állami, a törvényhatósági és a községi hatóságok ellenséges megszállás esetén tanúsítandó magatartásáról „Az elsőfokú rendőrhatalóságok tagjainak és a közrendet fenntartó közegeknek székhelyüket mindaddig nem szabad elhagyniuk, amíg az ellenség ott tényleg meg nem jelent és a rendőri igazgatást tőlük esetleg át nem vette. Ezután ők is visszavonulhatnak.”¹⁷ Decemberi módosítás szerint senki sem volt kényszeríthető a község vagy város belterületén

való maradásra olyan időben, amidőn e terület valamely csata színhelyévé vált.¹⁸

A belügyminiszter 1914. augusztus elején körrendeleteket bocsátott ki a vármegye háztartásában a hadiállapot idején a legmesszebb menő takarékoság megvalósítására, valamint a városok és a községek fizetőképességének fenntartására vonatkozóan. Ezek szerint a fejlesztési terveket félre kellett tenni; a beruházásokat el kellett halasztani; a megkezdetteket, ha jelentős károkozással nem jártak, félbe kellett szakítani; a mozgósítás során behívottak munkáját az otthon maradtak tevékenységével kellett pótolni.¹⁹

A takarékoság szem előtt tartása a rendvédelemben résztvevő testületek számára is evidens elvárás volt.

A vidéki rendvédelem szervezeteiről

A háború kitörésekor – a fővároson kívül eső területeken – a rendvédelem alapvetően a következő pilléreken nyugodott: csendőrség, határrendőrség, községi (autonóm) rendőrség, önkormányzati (városi) rendőrség, pénzügyőrség, polgárőrség, véderő.

Az 1881. II. 15-én kihirdetett törvény 12 szakaszból álló *a közbiztonsági szolgálat szervezéséről* szóló törvénycikk²⁰ alapján megszületett katonailag szervezett őrtestület, a *Magyar Királyi Csendőrség* létrehozásakor állt csendőrkerületekből, egy-egy kerület 2 vagy több szárnyból, aminek volt legalább 2 szakasza, amelyekhez őrsők tartoztak 5-8 fős legénységgel. Ez utóbbiak élén az őrsvezető állt, a szakasz parancsnoka főhadnagy vagy hadnagy volt, a szárnyat százados vezette. A kerület első embere a csendőrkerületi parancsnok volt. Ahol nem működött őrs, ott szükség esetén a belügyminiszter különítményt állíthatott fel. Ez 2-4 csendőr vezényletét jelentette, például nyaralóhelyre, kiránduló helyre. Kettős alárendeltség kimondására került sor, azaz „A csendőrségi tisztek és összes csendőrök személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi miniszter alá helyeztetvén [...] a közigazgatási és rendőri szolgálati viszony tekintetében a csendőrség a belügyminiszter hatósága alatt áll.”²¹ A csendőrség megszervezésé-

nek befejezésekor 104 tiszt és 4.916 legénységi állományú beosztottból állt. Egy csendőrre 2.598 lakos és 53 négyzetkilométernyi terület jutott. A csendőrség szervezete és területi beosztása többször változott.²²

A csendőrség, a felállításáról szóló törvényben tervezetten a törvényhatósági joggal felruházott városokon kívüli területeken látta el feladatát. Az államháztartás pénzügyi nehézségei miatt, azonban a rendezett tanácsú városokban sem került sor a csendőrség államilag szervezett szolgálatteljesítésére. Ugyanakkor a törvényhatósági jogú városok, majd a rendezett tanácsú városok is, a csendőrség segédkezését jogosultak voltak igénybe venni, továbbá e településeken szerződés alapján el is láthatta a csendőrség a rendőri teendők végrehajtását, amennyiben a költségeket a város felvállalta²³. A testület tevékenységének hatékonyságát jól demonstrálják az 1910-14 közötti, 95,9-97%-os nyomozati eredményességek.²⁴

A közigazgatási reformtörekvések vergődésében született meg a központosítási elképzelések egyik gyermeke, a *Magyar Királyi Határrendőrség*, amellyel kettőre emelkedett a Magyar Királyság állami rendőrségeinek száma. Az 1903-ban megalkotott törvény, 1906. I. 15-én lépett hatályba²⁵. A polgári fegyveres testület 15 pontos feladatkörében szerepeltek többek között a következők. Kitiltott, rendőrileg kifogás alá eső és magukat igazolni nem tudó gyanús egyéneknek az állam területére belépésben való megakadályozása. Nyomozott vagy valamely büntetendő cselekménnyel gyanúsított, s a törvények vagy a fennálló szabályok értelmében előzetesen letartóztatható egyéneknek a határszélen való letartóztatása. Kiemelt feladat a körözött személyek elfogása, illetőleg annak megakadályozása, hogy érintettek a büntető igazságszolgáltatás elől külföldre meneküljenek. A határszéli vasúti és gőzhajó állomásokon az államrendőri és közbiztonsági teendők ellátása. Utóbbihoz tartozott a személy- és vagyonbiztonság megóvása, az ellenük elkövetett bűncselekmények nyomozása. A határrendőrség illetékessége a határ menti településekre terjedt ki, általánosságban mintegy 40 kilométeres mélységi sávot érintően. A testület szolgálati tekintetben közvetlenül a bel-

ügyminiszter rendelkezése alatt állt, de tartozott eleget tenni az illetékes főispán felhívásának, illetőleg más hatóság megkeresésének. A rendes közigazgatási elsőfokú rendőrhatalósággal (főszolgabíró, városi rendőrkapitány) mellérendelt viszonyban állt és köteles volt kölcsönösen együttműködni. A határrendőrség legnagyobb létszáma teljes feltöltöttségekor sem haladta meg a 620 főt. 1912-ben az őrségek megszüntetésével egyidejűleg a határ őrzését átvette a csendőrség. A világháború alatt a testület működése „többnyire hadtáp-, sőt hadműveleti területre” esett, ahol igen értékes szolgáltatásokat teljesített, amivel a „hadvezetőség ismételt elismerését vívta ki”.²⁶

A *községi (autonóm) rendőrségek*²⁷ olyan települések rendőrségei voltak, amelyek területén más típusú rendvédelmi testület is működött (csendőrség, állami rendőrség). A kis létszámú egységek költségeit a település fedezte, létrehozását felsőbb jóváhagyás előzte meg. A magyarországi községi rendőrségek történelmi időszaka a kiegyezéstől a második világháborúig terjed. A községi rendőrségek szervezési területei a vármegyék, települései a nagyközségek és a kisközségek voltak.²⁸ A vonatkozó statútumok felölelték a községi rendőrség és 1894-től együttesen a mezőrendőrség célját, hivatását, hatáskörét; az állományba kerülés feltételeit és körülményeit; a létszámot és a szolgálati viszonyból folyó különös köteleességeket; a fizetést, a ruházatot, a fegyverzetet és a felszerelést. A községi és mezei rendőrség egysége azt jelentette, hogy a rendőrként felfogadott közbiztonsági közegek szolgálatukat részben, mint belrendőrök/közrendőrök, részben, mint mezőrendőrök teljesítették. Az arányt a költségek fedezetéből számították ki. A széleskörű feladat meghatározások magukba foglalták többek között a személy és vagyonbiztonság megővését; a közrend fenntartását; a büntető törvényekbe és a különböző rendelkezésekbe ütköző cselekmények, a bekövetkező károk és veszélyek megakadályozását; a megzavart béke és rend helyreállítását; az elkövetők kipuhatolását; orvosrendőri vizsgálatoknál történő közreműködést; tolonckíséret teljesítését. Továbbá a tűzrendészeti szabályok és a kocsmái

zárórák szigorú betartatását; a községbe érkezők feletti kellő felügyelet gyakorlását; valamint a Magyar Királyi Csendőrség működésbeli támogatását. A községi rendőr és mezőrendőr csak rendőri szolgálatra volt alkalmazható és szolgálata közben hatósági személy jellegével bírt. A községi előljáróság, a bíró és a jegyző/körjegyző alárendeltségében dolgozott, de köteles volt végrehajtani azon meghagyást, utasítást vagy rendeletet, amelyet a jogosultak az egység vezetőjén keresztül juttattak el hozzá. A rendőri személyzet tagjai állandóan és folytonosan szolgálatban álltak. A területi létszámok és a megnevezések változóak voltak. A rendőr megnevezéssel illetettek létszáma általában nem érte el a tízet, a szolgaszemélyzet – akik nem képeztek kifejezetten községi rendőrséget – többi tagjával együtt viszont többnyire meghaladta azt.²⁹

Az *önkormányzati rendőrségek* a helyi – általában városi – önkormányzat irányítása alatt álltak és annak részeként működtek. A polgári fegyveres őrtestületek, terjedelmes és szerteágazó feladatkörrel, a szabályrendeletekre vonatkozó belügyminiszteri jóváhagyási kötelezettséggel rendelkeztek. Hazánkban a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városokban a rendfenntartást az önkormányzati rendőrségek látták el, az 1919-ben – néhány területen katonai megszállás miatt, 1921-ben – bekövetkezett államosításig.³⁰

A pénzügyminiszter 1867. március 10-én az 1. sz. körrendeletében rendelkezett a *Magyar Királyi Pénzügyőrség* megalakításáról. Feladatait az 1868. XI. 26-án megjelent, a pénzügyi jogszabályokból elkészített összeállításban határozta meg. Ezek: megakadályozni a csempészetet; a pénzügyi törvények és szabályok megszegését; a szabályok megszegőinek felderítése; a pénzügyi tisztviselők támogatása eljárásuk során; részvétel közrendvédelmi járőrözésben.³¹

A magyar-román és a magyar-szerb - osztrák-magyar monarchia közös vámhatárszakaszai - vámköteles határok őrizete, az ott felállított pénzügyőri szakaszok feladata volt.

A pénzügyőri szakaszok élén szemlészek vagy fővigyázók álltak. Több szakasz pénzügyi biztos kerületet alkotott, élén biztossal, vagy biztos helyettessel. A kerületekből pénzügy-

igazgatóságok jöttek létre, ügyeit, mint pénzügyőri előadó, pénzügyőri biztos, esetleg pénzügyőri felügyelő vitte. A központi szerv a pénzügyminisztérium illetékes osztálya volt, központi pénzügyőri főfelügyelőkkel. A testület tisztai (biztos, főbiztos, felügyelő, főfelügyelő) és legénységi (vigyázó, fővigyázó, szemlélsz) állományból állt. A pénzügyőrség létszáma 1885-ben 3670 fő volt. Rendőri/közbiztonság-védelmi feladatokat a közrendvédelmi járőrözésben, a rablóbandák üldözésében való részvétellel teljesített.

1896-tól karhatalmi testületként is elfogadták. E funkcióját 1922-ben törölték.

A belügyminiszter 1914. szeptember 16-án kelt rendeletével kiadta *A polgári őrség szervezési szabályzatát* szigorú feltételeket szabva annak tagjai számára, egy úttal engedélyezve a szolgálatbani fegyverviselést. A rendőri létszám apadása miatt és ott, ahol helyi rendőrség nem volt szervezve, a közrend és a közbiztonság megóvása, valamint a közegészségügyi egyéb rendészeti feladatok teljesítése céljából, belügyminiszteri engedéllyel, polgári őrséget lehetett szervezni. A polgári őrség – mint a helyi közrend és közbiztonság fenntartására és fontos rendészeti feladatok teljesítésére alakult őrtestület – közvetlenül az elsőfokú rendőrhatóságnak volt alárendelve és mindenben annak utasításai szerint volt köteles eljárni.³²

A *véderőről* szóló 1912. évi törvénycikk több helyen is felhozta, hogy a közös haderő és a honvédség feladatkörébe tartozik a belső rend és biztonság fenntartása. „A közös haderő hivatása az Osztrák-Magyar Monarchiának, vagyis az Ő császári és apostoli királyi Felsége uralkodása alatt álló összes országok területének külső ellenségek ellen való megvédése és a belső rend és biztosság fenntartása.”³³ A *honvédségről* szóló 1912. évi törvénycikk kimondta, hogy „A honvédség a fegyveres erő egyik része, háború idejében a közös haderő támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig a belső rend és biztosság fenntartására is van hivatva.”³⁴ A katonai karhatalom kirendelése a polgári közigazgatás vezetőjének hatáskörébe tartozott, a felmerülő költségek biztosítása mellett.³⁵

Baranya vármegye rendvédelmi szervezeteiről

Baranyában 1884. január 1-jén kezdte meg működését a Magyar Királyi Csendőrség, mellyel egy időben felszámolásra került a pandúrság. A VI. kerület csendőr-parancsnokságának székhelye Székesfehérvárott volt, melyhez tartozott a III. szárny pécsi elhelyezéssel. 1911-ben a pécsi szárnyhoz tartozott a pécsi és a mohácsi szakasz, összesen 33 őrszel, 1 törzsőrmester, 7 járásőrmester, 5 őrmester, 25 őrsvezető, 129 csendőr szolgálatteljesítésével. Az őrsökön általában 1 őrmester vagy őrsvezető alárendeltségében 4-5 csendőr teljesített szolgálatot. A testület illetékes parancsnoka, az elhelyezésről és működésről táblázatokban és rövid jelentésekben rendszeresen tájékoztatta az alispánt. 1916-ban már 34 őrs és 173 fős legénységi beosztású, közöttük 35 lovas csendőr teljesített szolgálatot. Ekkor egy csendőrrre 26,71 négyzetkilométer terület és 1717 lakos jutott.³⁶

A vármegye községeit érintően, mind a községi rendőr-ségek, mind a polgári őrségek tekintetében, a teljességet nélkülöző példálózó bemutatás tehető³⁷. Nagyobb községekben általában 1 őrsvezető és 4 közrendőr, kisebbekben 1 őrsvezető és 2 közrendőr teljesített szolgálatot.

Mágocs nagyközség területén 1914-ben gyalogos csendőr őrs működött 1 címzetes őrmester és 4 beosztott csendőr létszámmal, ami négy év elteltével 10 főre növekedett³⁸. Szolgálatot teljesített még 1 éjjeliőr és 4 mezőőr. 1914. VIII. 12-i dátummal az alispán a főszolgabírók számára felhívást tett közzé a polgárőrség megalakítására, a falu közössége azonban, a jó közbiztonsági viszonyokra hivatkozással elállt a testület felállításától.³⁹

Az 1905-ben nagyközséggé alakult, mintegy másfélezer lélekszámú, dél-baranyai település *Nagyharsány* az 1912. IV. 19-én jóváhagyott a községi rendőrség szervezetéről szóló, szabályrendelet szerint 1 őrsvezető és 5 gyalogrendőr teljesített szolgálatot, akik számára a háború első évében rendőr-őrs épületet emeltek.⁴⁰

Szintén a Dráva-szögben fekvő 1871-től nagyközséggé lett járási székhely, *Siklós*, jó példázata az olyan autonóm rendőr-

séggel bíró településnek, amelynek illetékességi területén egyidejűleg több rendvédelmi szervezet is tevékenykedett. 1884. I. 1-jétől csendőr őrs működött 1 őrsvezetővel és 4 csendőrrel.⁴¹ 1911-ben 1 rendőrbiztos, 1 rendőrkaplár, 6 rendőr s további községi közegekként 1 erdőőr, 2 bába, 1 gyepmester, 1 hivataloszolga, 4 fizetett tűzoltó, 1 éjjeli őr, 1 dobos, 1 községi erdész valamint 10 hegy- és mezőőr teljesített szolgálatot.⁴²

Az 1914 nyarán kitört háború alatt a községi rendőrség több tagját behívták katonai szolgálatra, mely oknál fogva 2 fő rendes állományú és 3 fő kiegészítő állományú rendőrt vettek fel állásba. Utóbbiak fehér karszalaggal láttak el szolgálatot. Velük kapcsolatban felhívták a közönség figyelmét arra, hogy ők is ugyanolyan rendőri minőséggel bírnak, mint a többi rendőr.

1914. X. 1-jén 149 fővel megszületett az alispáni elrendelésre, de önkéntesen szerveződött polgári őrség, melynek fő feladatát képezte az élet- és a vagyonbiztonság védelme, valamint a hatóságok segítése a közrend fenntartásában. Tisztségviselők voltak: 1 főparancsnok, 1 másodparancsnok, 1 segédtsizt és 4 ellenőr. Őket maguk közül választották. A terület a csendőrség rendelkezése alatt állt, bár tagjainak alapvetően a saját parancsnoksága adott utasításokat. Lőfegyvert, csak az arra szóló engedéllyel rendelkező polgárőr tarthatott magánál. A nagyszámú bevonultatás miatt 1916. II. 20-án a polgári őrség feloszlott és az éjjeli őri szolgálat visszazállt a községi rendőrségre.

A kétezret éppen meghaladó lélekszámú *Majson* az 1901-ben készült és a megye közönsége által a következő év április 14-én jóváhagyott szabályrendelet kiegészítéssel megszületett a *községi közrendőrség és mezőrendőrség* 1 őrsvezetővel és 4 gyalogrendőrrel. A háború kitörését követően a település 1 fővel csökkentette a létszámot.⁴³

Dunaszekcső történetéről szóló tanulmány szerzője válaszólagosan utalt a község területén működő rendvédelmi szervezetekre, amikor a következőképpen fogalmazott „A

közbiztonságra a községi rendőrök, az életbiztonságra a csendőrök, a vagyonbiztonságra a mezőrendőrök ügyelnek.”⁴⁴

A *Pécsi Napló* 1914. VIII. 12-i számában *A hadiállapot és a közbiztonság* alcímmel közreadta, hogy MÁNDY Sámuel országgyűlési képviselő, közigazgatási bizottsági tag, kérdést intézett a vármegye alispánjához arra vonatkozóan, hogy a kivételes állapotban a személy és vagyonbiztonság érdekében rendelkezésre áll-e megfelelő karhatalmi erő. Nem kellene-e a közigazgatási bizottságnak felírni a belügyminiszterhez azért, hogy nagyobb karhatalmi erőt bocsásson a vármegye rendelkezésére. STENGE Ferenc alispán válaszában kifejtette, hogy egyszerre harminc csendőrt vezényeltek el, melyet követően azonnal távirati jelentést tett a belügyminiszterhez. „A bajon úgy segítettek, hogy minden csendőr mellé a felfegyverzett népfölkelők közül egy-egy katonát állítottak s ezzel megerősítették a csendőrség létszámát.”⁴⁵

Pécs törvényhatósági jogú város rendvédelméről

A belügyminiszter által 1899. XII. 26-án jóváhagyott *Pécs szab. királyi város törvényhatósági szervezete* (önkormányzati szabályrendelet) VIII. részében tételesen rendelkezett a rendőrségről. Felsorolásra került a hivatali személyzet, az őrszemélyzet, az egyéb alárendelt személyzet, a részükre folyósított javadalmazással, és feladatkörökkel.⁴⁶

A közgyűlés 1911. XI. 7-én, — a szabályrendelet módosításával — felemelt létszámú rendőrségi személyi állományt hagyta jóvá. A rendőrség személyi állománya a városháza épületében, a bányatelepi kapitányságon és 5 őrtanyán valamint 1 őrszobán került elhelyezésre.⁴⁷

1911-ben a polgármesterhez írt rendőr-főkapitányi jelentések, a következő ügyforgalmi adatokat tartalmazták. Beérkezett rendőri ügydarab volt 21 300. Ebből bűnügyi ügydarab 1585, kihágási ügydarab 3066. Pécs-bányatelepi ügydarab 1207. Letartóztatva bűnügyben 34 fő, kihágási ügyben 1126 fő. Öngyilkosság 15 alkalommal történt, tüzeset 8 volt. Feljelentés érkezett 482, melyből eredményes nyomozás volt 427 (88,6%). Befizetett pénzbüntetések összege 8894 K.

Kiadtak 629 cselédkönyvet, 947 munkakönyvet, 176 igazolási jegyet, 225 iparigazolványt, 44 iparendélyt, 276 külföldi útlevelet, 622 szegénységi bizonyítványt. Közsegélyes volt havi átlagban 193 fő, menhelyen elhelyezett 111 fő, elmebeteg osztályra beszállítva 6 férfi és 6 nő. Kiadtak továbbá 809 kávéházi zeneengedélyt, 637 tánc és mutatványos engedélyt. 289 ipari baleset történt. A bárcával ellátott kéjnök száma 20 volt.⁴⁸

A költségvetési lehetőségeket esetenként bővítették az államsegélyek, melyeket törvény⁴⁹ alapján a belügyminiszter utalt ki. 1914 tavaszán 36000 K államsegélyt kapott a város⁵⁰, amelyet elsősorban a rendőri állomány fizetésének emelésére és munkakörülményeinek javítására, fejlesztésére fordított.⁵¹

1914. VII. 26-án a belügyminisztertől rendelkezés érkezett, melynek alapján az első fokú közigazgatási hatóságoknál éjjeli felügyeleti szolgálatot kellett tartani.⁵² A polgármester intézkedésében jelezte, hogy a rendőrkapitányságon van éjszakai ügyelet, ahol nincs, ott este 7 órától reggel 7 óráig szervezni kell és a neveket előre jelentsék. A felügyeleti szolgálatot, egy, szeptember 9-én keltezett leirat alapján szüntették meg.

1914. VII. 27-én a kormány hirdetményt tett közzé, mely szerint szigorították az útlevel kiadását; a külföldiek bejelentését; elrendelték a fegyverek, robbanóanyagok beszolgáltatását; a postagalambok engedéllyel történő alkalmazhatóságát vezették be; megtiltották új egyesület alakítását; szigorították a sajtótermékek esetleges ellenőrzését; korlátozták a dunai, tiszai vízi forgalmat; rendőri természetű szabályrendeleteket függesztettek fel.⁵³

A polgármester is hirdetményben tette közzé azt, hogy a város bel- és külterületén a közbiztonsági szolgálat ellátására a csendőrség is igénybe vehető.⁵⁴

A háborús tennivalókról, a polgármester 1914. XI. 7-én számolt be időszakos jelentésében.⁵⁵ Először az ügyeleti és a mozgósítási feladatokról szólt. Külön jelezte a hadbavonult városi alkalmazottakat, akik között rendőrök is voltak. 1 rendőrbiztos, 2 polgári biztos, 33 rendőr, 2 mezőőr, 5 hegyőr; összesen 109

alkalmazott. A közbiztonság, közrendészet cím alatt azt rögzítette, hogy a rendőrség — jelentős létszámcsökkenése ellenére — komoly erőfeszítéseket tett, aminek nagy szerepe volt abban, hogy a közrend kielégítő maradt. 1914-ben 24 692 rendőri akta keletkezett a főkapitányi hivatalnál. Bűnügyi irat volt 1 937 kihágási ügydarab 2 460. Bűnügyben került letartóztatásra 61 fő, kihágás miatt 1 068 fő.

1915. III. 5-én ismét számot adott a háború kapcsán megtett intézkedésekről. Katonai szolgálatra bevonult SCHMIDT Boldizsár rendőrkapitány, továbbá a segéd- és kezelőszemélyzet több tagja. Ennek következtében a hatalmas munkamennyiséget rendkívüli nehézségekkel voltak képesek feldolgozni. A közrend a súlyos helyzet ellenére kielégítő maradt. A felderített bűnelkövetők zömmel a fiatalkorúak köréből kerültek ki, az általuk elkövetett bűncselekmények pedig lopások és betöréses lopások voltak. A polgármesteri jelentés az okot pedig alapvetően a családfők hadba vonulásával magyarázta, ami által a szülői felügyelet nagymértékben meglazult. A fiatalkorú elkövetőket csaknem teljes egészében felderítették és felelősségre vonták. A közrend fenntartása a megcsappant rendőri létszám minden egyes itthon maradt tagjának a legvégső fokig megfeszített tevékenységét vette igénybe.⁵⁶ A fiatalkorú elkövetők többször felemlítésre kerültek, az ok pedig azzal bővült, hogy a csökkent tanerő miatt, a diákoknak több szabadidejük maradt. A polgármester eljárta illetékes helyen, azért, hogy a bevonult tisztviselőket szereljék le.

A közrendre nagyon kedvezőtlen hatással volt a városban megnövekedett idegenforgalom, ami a bevonulásokkal és a katonák kocsmái mulatozásaival állt összefüggésben. Olyannyira, hogy a rendőrfőkapitány a kávéházi és a kocsmái zárórák megszigorítását rendelte el.⁵⁷

Polgárőrséget a városban nem szerveztek, a főkapitány nem látta értelmét. A sajtó érdeklődésére azt válaszolta, hogy új rendőröket fog felvenni s majd ők végzik az utcai szolgálatot.⁵⁸ Később, amikor arról adtak hírt, hogy a Kaposváron megalakult polgárőrség tagjainak fele bevonult katonának, kifejtették azt, hogy most már belátható a pécsi rendőrfőkapitány

cselekedetének helyessége, amikor feleslegesnek mondta a polgárőrséget. A cikk szerzője szerint szakmailag sem indokolt és hamarosan ráunnak a polgárőrök Budapesten és vidéken egyaránt. „Nálunk elvontunk eddig polgárőrség nélkül és remélhetőleg elveszünk nélküle továbbra is.”⁵⁹

A *véderő* igénybevételét részben a kibontakozó munkásmozgalomból, részben a közrend-közbiztonság alakulásából fakadó állapotok tették indokolttá. Előbbiek többnyire a bányauzemekhez, ritkábban a bányász kolóniákhoz kötődtek. A katonai karhatalom kirendelésére a polgármester, esetenként a közgyűlés felhatalmazása alapján a rendőrfőkapitány, levélben történő megkeresés útján, intézkedett. A költségeket, a tanács a rendkívüli kiadások terhére folyósította. 1912 tavaszán, egy napos városi tüntetés miatt kérte OBERHAMMER Antal rendőrfőkapitány a polgármestertől, 2 gyalogsági századból álló karhatalom kirendelését. Májusban a várható tüntetések miatt, már egy lovasszázadból és egy gyalogzászlóaljából álló katonai kontingensre tartott igényt. Akkor a karhatalmat, a zavaros állapotok megszűntéig kívánta készenlétben tartani.

Egy évvel később, már a csendőrség megerősítését illetően kivezénylését kérték, mivel az kifejezetten közrendészeti feladatokra „*van kreálva és beoktatva*”, tagjai képesek önállóan intézkedni, könnyen elhelyezhetők, hiszen ahol korábban 3 századnyi katonaságot vettek igénybe, ott 30 fő csendőrt is elégségesnek tartottak. 1914 tavaszán is csendőrségi karhatalom kirendelését igényelte a főkapitány. Nem volt ritka, hogy a rend védelmét, helyreállítását maga a polgármester vezette. 1913-ban DRASENOVICH rendőrfogalmazó jelentésében azt kérte, hogy a jobban képzett és a feladatra alkalmasabb csendőrökből 30 főt vezényeljenek a bányatelepre, ha sztrájk tör ki.⁶⁰

Összességében a I. világháború előszele számos olyan történést, rendelkezést hozott, amelyek a harcok kezdetét megelőző időszakban megelőző időszakban, majd a világégés kezdetekor, sőt annak tartama alatt is éreztették hatásukat. A körülmények alakulása nem egyszer erőteljesen rányomta

bélyegét a rendvédelemre, különösen az anyagi lehetőségeket és a személyi állományt érintően. A kivételes helyzetben számtalan olyan nehézség került felszínre, amelyek ellen a rendvédelmi testületek mozgósítással nem érintett tagjai esküjükhöz híven, becsületes helytállással, tisztességes szolgálatellátással, nagyfokú erőfeszítéssel, gyakran erejükön felüli teljesítménnyel küzdöttek.

Jegyzetek:

¹A lakossággal való kapcsolata eltérő a többiétől.

²Az elsőfokú erdőrendészeti hatóság a közigazgatási bizottság volt. Az erdőterületek kerületeinek élén az uralkodó által kinevezett erdőfelügyelő állt (28.§). A törvényhatósági és a községi rendőri közegek, az erdőfelügyelő felhívására, rögtön közreműködni tartoztak (31.§). Az erdőőr a vadászatra való felügyeletet is gyakorolhatta. Feltételek 24. életévét betöltése, feddhetetlen előélet, erdőőri szakvizsga sikeres kiállása (37.§). Az erdőtisztek a közigazgatási bizottság, az erdőőrök pedig a szolgabíró (rendezett tanácsú városokban a mezei rendőri kapitány, fővárosban a főkapitány) előtt esküt tartoztak tenni (38.§). A magánerdő birtokosok is rendelkeztek az előzőekben írt jogosítványokkal, természetesen a közigazgatási bizottság felügyelete alatt. A hatóságilag felesketett erdőtisztek és erdőőrök szolgálatukban közbiztonsági közegeknek voltak tekintendők és, mint ilyenek, lőfegyvert is viselhettek. (40.§). A felesketett erdőtisztek szolgálatban egyenruhát, az erdőőrök pedig a földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszter által megállapítandó könnyen felismerhető jelvényt voltak kötelesek viselni (45.§) 1879/XXXI.tc.

³Az árvédelmi társulatok kötelesek voltak kellő számú állandó őrköt alkalmazni. (119.§) Az elsőfokú hatóság kis- és nagyközségekben a szolgabíró, rendezett tanácsú városokban a polgármester, törvényhatósági joggal felruházott városokban a rendőrkapitány, illetőleg a tanácsnak a rendőri ügyek vezetésével megbízott tagja és Budapest fővárosban a kerületi előjáró (177.§ 1. pont). Vizek és vízi művek felett gyakorolta a közvetlen rendőri felügyeletet (178.§). Az őrk ugyanazon szabályok szerint állítottak szolgálatba, ugyanazon bizonyítási képességgel és ugyanazon zálogolási joggal bírtak, mint a mezei rendőrcsőszők. (178.§)

1871/XL.tc. melyet hatályon kívül helyezett az 1886. január 1-jén hatályba lépett 1885/XXIII.tc.

A mezőrendőrségről szóló (a rendőrség, mint kifejezés először itt jelent meg) törvényekktől várták bizonyos területen a közrend védelmét és a mezőgazdasági üzem fejlesztése egyik fontos eszközének is tartották. A mezei rendőr – csősz – támadással szemben kiemelt védelmet kapott. A módo-

sítást hozó 1894. évi XII. törvénycikk 81.§-a alapján, a mezőőröket közbiztonsági közegnek kellett tekinteni.

1840/IX.tc.

⁴A képviselőház elnöke gondoskodott többek között a képviselőházban a közbiztonság fenntartásáról (1.§). A szükséges karhatalmi feladatok ellátására képviselőházi őrség állíttatott fel, amely a képviselőház elnökének rendelkezése alatt állt. Az országgyűlés feloszlásától az újabb országgyűlés megnyitáig a képviselőházi őrséggel a háznagy önállóan rendelkezett. (2.§). A testület legfeljebb hatvan tagból álló katonailag szervezett őrtestület. (3.§). Amennyiben a képviselőházi őrség megerősítése vált szükségessé, a képviselőház elnöke erre a célra a kormány útján a csendőrség, vagy a fegyveres erő karhatalmi közreműködését vehette igénybe. A képviselőház közvetlen környékén megfelelő karhatalmi intézkedések foganatosítására az előzőeken túl a fővárosi államrendőrség is kirendelhető volt. A személy- és vagyonbiztonság fenntartása céljából szükséges megfigyelő szolgálatot továbbra is a fővárosi államrendőrség polgári biztosai látták el. (4.§)

1912/LXVII.tc.

⁵Az uralkodó 1871. május 27-én kiadott elhatározása értelmében a *koronaőrség* katonai őrtest, amely állt 24 főből. A koronaőrséghez tartozott még 5 küldönc és 2 polgári alkalmazott.

⁶Az 1914. január 18-án kiadott belügyminiszteri rendelet szabályozta a *magánkutató irodák működését*. A rendelkezések szerint az illetékes rendőrfőkapitány, illetőleg községekben a törvényhatóság első tisztviselőjének előzetes engedélyével vált lehetővé, magánkutató iroda felállítása. Az alkalmassághoz szigorú személyi feltételek kerültek megállapításra; feddhetetlen jellem, teljes megbízhatóság, magyar állampolgárság, jogvégeztségi vagy előző kifogástalan rendőri, illetőleg közigazgatási szolgálat. Panaszok vagy meg nem felelés esetén, az engedélyeket vissza lehetett vonni. A szabályszegés kihágásnak minősült, amit elzárással vagy pénzbüntetéssel sújtottak. 135 585/1913.(I.18) BM.r.

⁷A *testőrséget* 1867. IV. 21-én kelt királyi leirat szervezte újjá. A következő évben kiadott szabályzat kimondta, hogy a testőrség katonai testület, amelybe fölvetélét a magyar korona országaiból származó bármely főtiszt kérelmezheti, föltéve, hogy 45-ik életévén még nincs túl, hogy legalább 66 hüvelyk magasságú s jól tud lovagolni. Tagjai a király első udvarmestere alá tartoztak. 1896-ban élén állt a kapitány (lovassági tábornok), a főhadnagy (altábornagy) és a hadnagy (tábornok). Udvari szolgálatban két őrmester (őrnagy), 4 alőrmester (1 őrnagy, 3 százados) és 37 testőr (százados). További katonai/rendfokozati előmenetel a testőri szolgálat alatt nem volt. 1904-ben felállt a Budán tevékenykedő darabont testőrség. Révai. XIII.köt. 276.p.

⁸ SZABÓ: Pécs tűzvédelmének története a dualista Magyarországon 1867-1918. ; SZABÓ: A tűzrendészetre vonatkozó fontosabb jogszabályok és rendelkezések 1948-ig.

⁹ PARÁDI József: Integrált rendvédelem a polgári magyar államban 1867-1945. ; Idem: A dualista Magyarország belügyi szervei. ; Idem: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. ; Idem: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. ; Idem: A dualizmus kori magyar rendvédelem. ; Idem: A magyar rendvédelem 1867-1914.

¹⁰ 1896/XXXIII.tc. 85.szakasz.

¹¹ MSÉ 1911. 444.p. ; MSÉ 1914. 315.p.

¹² BAKSA: 122.p.

¹³ A fővárosi államrendőrség állományából a háború első napján mintegy 300 fő vonult be. A sepsiszentgyörgyi önkormányzati rendőrség létszáma rendkívül nagymértékben csökkent. „Csaknem összes rendőrközegeink hadi szolgálatra behívtak. Csupán három szál emberem maradt.”- kesergett a város rendőrkapitánya az alispánnak szóló feliratában.

NAGY: 353.p.

A polgármester jelentései szerint Vásárhelyről a mozgósítással a tisztviselők, szolgák, rendőrök és egyéb városi alkalmazottak közel egynegyede, 45 személy vonult be katonai szolgálatra, a rendkívüli takarékosági előírások ugyanakkor nem tették lehetővé a megüresedett állások betöltését.

DÖMÖTÖR — GAÁL: 866.p.

¹⁴ 1912/LXIII.tc. 4.§.

¹⁵ Loc.cit. 5. § alapján 5470/1914.(VII.27) ME.r.

¹⁶ Pécs, Zombor, Baja, Szabadka, Újvidék, Pancsova, Temesvár, Versecz, Kolozsvár, Marosvásárhely városok területén a csendőrséget közbiztonsági szolgálat ellátására igénybe kellett venni.

5469/1914.(VII.27.) ME.r. alapján 5110/1914. BM.eln.r.

¹⁷ 7364/1914.(X.3.) ME.r.

¹⁸ 9103/1914. (XII.18) ME.r.

¹⁹ 146 413/1914.(VIII.4.) BM.r. ; 147 500/III/c/1914.(VIII.7.) BM.r.

²⁰ 1881/III.tc.

²¹ Loc.cit. 8.§.

²² REKTOR: 93. + 96-97.p.

²³ 1882/X.tc.

²⁴ MSÉ 1914. 320.p. ; MSÉ 1915. 320.p. ; PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított, közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. ; Idem: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. ; Idem: A csendőrség magyarországi története. ; Idem: Tények és érzelmek egy hajdan volt magyar rendvédelmi testület kapcsán. ; Idem: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. ; Idem: A Magyar királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. ; SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. ; REKTOR: op.cit. 77-128.p. ; CSAPÓ ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.*

²⁵ 1903/VIII.tc. életbeléptetése az 1905. XII. 9-én hozott minisztertanács határozat értelmében az 5692/1905. (XII.29.) ME.r.-el, illetőleg a 91 000/1905.(XII.29.) BM.kr.-el.

²⁶ DORNING ; PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. ; Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. ; Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. ; Idem: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. ; Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség. ; Idem: Rendőrség a magyar határőrizetben. ; Idem: A Magyar Királyság határrendőrsége. ; Idem: *Rendőrség a határőrizetben.*

²⁷ ERNYES: *A magyar rendőrség története I.*

²⁸ Ugyan a községekről szóló törvények, a rendezett tanácsal bíró városokat is a községek közé sorolták, rendőrségeik azonban a városi rendőrségek közé tartoztak.

ERNYES: *A községi rendőrségek a vidék rendvédelmében.* ; 1871/XVIII.tc. ; 1886/XXII.tc.

²⁹ Rendőr megnevezésű beosztások voltak: rendőrbiztos, rendőrőrmester, rendőrtizedes, rendőrkaplár, rendőrvezető, rendőrfelügyelő, gyalogrendőr, községi rendőr, közrendőr, lovas rendőr, mezőrendőr, hegyrendőr. A közbiztonsági/közrendészeti feladatokat teljesítő szolgaszemélyzethez tartozó további megnevezések: bakter, csoszlató, csósz, erdőőr, éjjeli őr (tülkös), felelős őr, gyeplőőr, hadnagy (közrendőr), hajdú, határkerülő, hegycsósz, hegyőr, kaplár, kisbíró, körjegyzői irodaszolga, lándzsás, levélhordó, mezei csósz, mezőcsósz, mezőőr, mezőpásztor, nappali őr, pandúr, szőlőcsósz, szőlőpásztor, toronyőr, utca kapitány.

³⁰ Az 1918. XI. 13-án Belgrádban aláírt, a háborút lezáró fegyverszüneti egyezmény értelmében, a polgári közigazgatás a magyar kormány kezében marad, de a szövetségeseknek jogukban áll a stratégiai fontosságú területeket – a fővárost is – megszállni. 1919. április 16-án megkezdődött a román hadjárat Magyarországon, amely szeptember 23-án az észak-dunántúli előrenyomulást követően ért véget. A román hadsereg kivonulása 1920. március 30-án fejeződött be. A Somogy megyei Babócsától induló a baranyai hegyháton, Baja fölött és Szeged alatt áthúzó és Marosleléig tartó demarkációs vonalon kívül eső területek 1921 augusztusában szabadultak fel a szerb impérium alól.

³¹ 1/1867.PM.kr.

³² Polgári őrségek/polgárőrségek egyébként korábban és később is működtek. A kivételes hatalom idején működő városi és községi rendőrségek hatékonysága, eredményessége változó volt. Nem állt tőlük távol a lakossági részvétel, bár sok helyen segítő szervezet – polgári őrség – létrehozására nem is került sor.

4220/1914.(IX.16) BM.r.

³³ 1912/XXX.tc. 3-4.§.

³⁴ - 1912/XXXI.tc. 1.§.

- A rendvédelmi és honvédelmi szervezetek feladatainak a merev szétválasztása csupán az utóbbi évtizedek során előretörő neoliberais szemlélet következménye. A dualizmus időszakában — hasonlóan más korokhoz — a haderőnek voltak rendvédelmi teendői is, elsősorban a nagyobb létszámot kívánó rendvédelmi feladatok tekintetében. Ilyen volt például járványok esetében egy-egy körzet kordonszolgálat teljesítése általi körülzárása, vagy tömegmegmozdulások felszámolása, stb. A kiegyezési törvényben az szerepel, hogy „Az egész hadsereg és így a magyar hadsereg is, mint az összes hadsereg kiegészítő része.” Erre a szövegrészre hivatkozott gróf ANDRÁSSY Gyula magyar miniszterelnök és honvédelmi miniszter (e két tisztséget egyidejűleg 1877. II. 17. – 1871. XI. 14. között töltötte be) amikor a honvédség mielőbbi felállítását szorgalmazta. Ennek során azzal érvelt, hogy a belső rend érdekében feltétlenül szükség van katonai erőre, ez pedig a hadsereg nem lehet. Ekkor még a közös hadsereg kifejezést nem használták. A magyar miniszterelnök álláspontja szerint abban az esetben, ha a honvédség felállítása nem valósul meg, a létező haderőt kell kettéosztani. A haderőről szóló 1868. évi törvények már a magyar miniszterelnök álláspontját tükrözték. E szerint az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje 6 fő részből állt: a hadseregből — ezt nevezték később közös hadseregnek — a haditengerészetből (amely ugyancsak közös volt), továbbá a Magyar Királyság esetében a honvédségből és a népfelkelésből, az Osztrák Császárság tekintetében pedig a Landwehrtől és a Landstrumból. Együttesen a teljes haderőt fegyveres erőnek hívták. A haderőnek rendvédelmi feladatok ellátása érdekében igénybe vétele tehát már a dualizmus kezdetekor is jelen volt és a későbbiek során is — az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig — a haderő teljesített rendvédelmi teendőket is.

1867/XII.tc. ; 1868/XL.tc. ; 1868/XLI.tc. ; 1868/XLII.tc. ; GALÁNTAI: 100-103.p.

³⁵ PARÁDI: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a II. világháborúig.

³⁶ MNL-BaML IV.410. alisp. Elhelyezési kimutatások és Elhelyezési táblázatok.

³⁷ MNL-BaML IV.433. alisp. (Baranya vármegye kimutatózott községi szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye alapján, több mint kéttucat település községi rendőrsége került behatott tanulmányozás alá.)

³⁸ MNL-BaML IV.410. alisp. op.cit. 800/1918.

³⁹ MNL-BaML IV.410. alisp. op.cit. 13.457/1914.

⁴⁰ MNL-BaML IV.433. Ksz. 222.

⁴¹ MNL-BaML IV.410. alisp. op.cit. 3.541/1884.

⁴² MNL-BaML IV.433. Ksz. op.cit. 285.

⁴³ MNL-BaML IV.402.a. kgy. 628/1915. ; MNL-BaML IV.410. alisp. op.cit. 15.584/ 1914.

⁴⁴ HALÁSZ: 205.p.

⁴⁵ Pécsi Napló, Hadiállapot és közbiztonság.

⁴⁶ A rendőrfőkapitány 48 pontban rögzített szerteágazó feladatkörébe tartoztak többek között a közrendészet teendői; a rend- és csend, a személy- és vagyonbiztonság fenntartása; a bűntettek megakadályozása, nyomozása, feljelentése; útlevél-, cseléd- és toloncügyek; rendezvények engedélyezése és felügyelete; az egyleti, az építési, a közlekedési, az út-, hegy-, mező- és vízrendészet gyakorlása; veszélyes tevékenységek, anyagok és állatok felügyelete; árvaügyek; különféle egészségügyi intézkedések; piacfelügyelet; tűzrendészet; köztisztaság közvilágítás és közterület felügyelet; mértékfelügyelet; tankötelezettség betartásának ellenőrzése; iparhatósági teendők; bordélyok felügyelete; a rendőri legénységi közegek egyenruházatára, fegyverzetére és felszerelésére való felügyelet, s a fegyelmi büntetési jog gyakorlása a rendőri szolgálati szabályzat értelmében; erkölcsi, vagyoni és szegénységi bizonyítványok kiadása; ítélethozatal a hatáskörébe utalt kihágási ügyekben. Mindezekon kívül kötelessége volt mindazt teljesíteni, amit törvény, miniszteri rendelet, törvényhatósági szabályrendelet, valamint gyakorlat és szokás a hatáskörébe utalnak.

MNL-BaML IV.1413. Pvrkap-ad. 370/1919.rkap.sz.

⁴⁷ A felemelt létszámú személyi állomány tagjai voltak: rendőrfőkapitány; 1 első osztályú, 2 másodosztályú rendőrkapitány; 2 első osztályú, 1 másodosztályú rendőrfogalmazó; 1 iktató és nyilvántartó; 1 kiadó és irattáros; 1 írnok; 1 személyügyi előadó; 1 kézbesítő; 1 rendőrkapitányi nyilvántartó; 3 rendőrbiztos; 1 hegybiztos; megfelelő számúapidíjas. Őrszemélyzet: 1 rendőrőrmester, 2 rendőr-szakaszvezető, 4 rendőrbiztos, 61 gyalogrendőr, 4 lovas rendőr, 2 gyalogos mezőőr, 2 lovas mezőőr, 12 hegyőr. A rendőrkapitánynak alárendelt egyéb személyzet: 1 börtönőr, hivatásos tűzoltók, 1 dobos, 2 toronyőr, 2 fertőtlenítő, temetőőrök. 1913-ban létrehoztak 4 polgári biztosi (detektív), 1 fogalmazói és 3 új rendőri állást, a következő évben pedig szintén 3 új rendőri állást.

Loc.cit.

⁴⁸ MNL-BaML IV.1413. op.cit. Pvrkap-2026/1911.

⁴⁹ A városok fejlesztéséről szóló 1912. évi törvény 1. §-ban rögzítetteknek megfelelően az 1914-re kiutalt 6 000 000 millió koronából, 2 000 000 koronát alapvetően a városi rendőrségek fejlesztésére kellett fordítani. 1912/LVIII.tc.

⁵⁰ Az 1914. évi belügyminiszteri rendeletben Pécs a 14. sorszám alatt szerepel 36 000 koronával. A felosztási irányelvek között a belügyminiszter a következőket határozta meg: a rendőr altisztek és a rendőr legénység illetményének fokozatos emelése; kifogástalan egyenruha és felszerelés; rendőrségi hivatalszolgái állás rendszeresítése; hivatali helyiségben teljesített állandó éjjeli felügyelet díjazásának rendezése. Ha ennek már eleget tettek, a város dönthette el, hogy a rendőrség, mely területét fejleszti. Erre vonatkozóan a főszámvevőt és a rendőrfőkapitányt meg kellett hallgatni.

14 000/1914.BM.kr.

⁵¹ 41 500/1913.BM.r. ; MNL-BaML IV.1402. Pvt-tvh-80/1913. jegyzőkönyv.

⁵² MNL-BaML IV.1407.a. Pvpolg.m. 932/1914. elnöki

⁵³ MNL-BaML IV.1407.a. op.cit. Pvpolgm. 500/1914. elnöki

⁵⁴ - MNL-BaML IV.1407.a. op.cit. Pvpolgm. 937/1914. elnöki

- A *Pécsi Napló* 1914. VII. 28-án „A pécsi rendőrség és a mozgósítás” cím alatt a főkapitánytól kapott értesülés alapján arról számolt be, hogy a pécsi rendőrlegénység jelentős hányada tartalékos és népfelkelő és ők már be is vonultak. Bevonult a hegyőrök háromnegyede is. A főkapitány egyelőre nem kér csendőri segítséget a belügyminisztertől, de a szabadnapos engedélyeket bizonytalan ideig felfüggesztette.

Pécsi Napló 1914. július 28. 5.p.

- A *Dunántúl* 1914. VII. 30-i számában rövid hír adott tájékoztatást arról, hogy a rendőrlegénység számos tagjának mozgósítás folytán történő behívása következtében előállt létszámhiány miatt, ha az szükségesnek mutatkozik a rendőrség kiegészítése képen, Pécs város kül- és belterületén a közbiztonsági szolgálat ellátására csendőröket is igénybe fognak venni. A megjelenés napján „már a ló osztályozásnál nyolc csendőr segédkezett a rendőröknek.”

Dunántúl 1914. július 30. 3.p.

- Szintén a *Pécsi Napló* írt arról, hogy a mozgósítás miatt égnék az összes gázlámpák és így lesz, amíg a háborús idők tartanak. A közbiztonsági állapotok zavaratlansága is megkívánja a jó éjjeli világitást.

Pécsi Napló 1914. július 29. 5.p.

⁵⁵ MNL-BaML IV.1407.a. op.cit. Pvpolgm. 1385/1914. elnöki

⁵⁶ - MNL-BaML IV.1407.a. op.cit. Pvpolgm. 277/1915. elnöki

- A *Pécsi Napló* egy betörők elfogásáról szóló cikkében jelezte, hogy a 3 fős banda a „Zigomár-társaság” nevet viselte. Jelvényük fekete fakockába vésett Z betű volt. A mozik detektívregényei nagy hatással voltak rájuk. A Z betűt vagy a présház falára pingálták vagy papíron hagyták hátra. Az ellopott holmikát nem értékesítették, ezért hónapokig nem fogták el őket. A 21 éves cserepes segéd mellett 2 fiatalos tettes volt. Az egyik szintén cserepes segéd, a másik nyomdász tanuló. 18 bűncselekmény nyert bizonyítást. Sok munkát adtak az ügyeletes rendőrbiztosnak és a detektíveknek.

Pécsi Napló 1914. július 9. 4.p. ; *Pécsi Napló* 1914. július 10. 5.p. ;

Pécsi Napló 1914. július 11. 4.p.

⁵⁷ MNL-BaML IV.1407.a. op.cit. Pvpolgm. 1499/1915. elnöki

⁵⁸ A *Pécsi Napló* közreadta, hogy a be nem hívott fiatalok Kassán és Miskolcon polgárőrséget szerveztek és *rendőrség* feliratú piros-sárga karszalagot viselnek. Pécssett az utcai rend fenntartására egyelőre a katonaság ügyel.

Pécsi Napló 1914. augusztus 7. 5.p.

⁵⁹ *Pécsi Napló* 1914. október 28. 5.p. ; *Pécsi Napló* 1914. november 29.

6.p. ; *Pécsi Napló* 1914. december 23. 4.p.

⁶⁰ BABICS — SZITA: 46.p. +345.p.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK- KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 186 p. HU-ISBN 963 90 7940 5. /Pannónia könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- DORNING — DORNING Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése.* Budapest, 1922, Atheneum. 227 p.
- DÖMÖTÖR — GAÁL — DÖMÖTÖR János — GAÁL Endre: *Hódmezővásárhely története II.1-2.* Hódmezővásárhely, 1993, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata. 1007 p. HU-ISBN 963 03 1550 5.
- ERNYES: *A magyar rendőrség története I.* — ERNYES Mihály: *A magyar rendőrség története I.* Budapest, 2002, Belügyminisztérium. 342 p. HU-ISBN 963 92 0814 0.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth Kiadó. 386 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- HALÁSZ — HALÁSZ Ferenc: *Mit tudunk Dunaszekcsőről az őskortól napjainkig.* Dunaszekcső, 2000, Dunaszekcső Emlékeiért és Jövőjéért Alapítvány. 266 p. HU-ISBN 963 03 9783 8.
- PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határon a XIX-XX. században, 3./ HU-ISSN —
- PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.

TANULMÁNYOK

- ERNYES: A községi rendőréségek a vidék rendvédelmében. — ERNYES Mihály: A községi rendőréségek a vidék rendvédelmében. *Belügyi Szemle*, LXI. évf. (2013) 9.sz. 75-113.p. HU-ISSN 2062-9494.
- NAGY — NAGY Szabolcs: Egy székely város közállapotai az első világháború végén. 349-354.p. In KINDA István (szerk.): *A Székely Nemzeti Múzeum Acta Siculica 2011. évkönyve*. Sepsiszentgyörgy, 2011, Székely Nemzeti Múzeum. 741 p. RO-ISSN 1843-8385.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-45.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A dualista Magyarország belügyi szervei. — PARÁDI József: A dualista Magyarország belügyi szervei. *Belügyi Szemle*, XXXIV.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított, közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított, közbiztonsági szerve a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40.p. 0133-6738.
- PARÁDI: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. — PARÁDI József: A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. *Rendvédelem-történelmi Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, II.évf. (1992) 3.sz. 21-28.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1991. november 19-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történelmi tudományos konferenciasorozatnak a „*Tradíció és korszerűség*” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. — PARÁDI József: Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 21-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 78-83.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül — Budapestig*” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. — PARÁDI József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a II. világháborúig. — PARÁDI: A rendvédelem, közigazgatás és a véderő kapcsolata a kiegyezéstől a II. világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 12.sz. 79-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Integrált rendvédelem a polgári magyar államban 1867-1945 — PARÁDI József: Integrált rendvédelem a polgári magyar államban 1867-1945. 123-138.p. In HAUZINGER Zoltán (szerk.): *Magyar határellenőrzés és európai biztonság*. Pécs, 2004, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja. 294 p. /Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, III./ HU-ISSN 1589-1674. A tanulmány korábbi változata 2004. VI. 22-én Pécsen hangzott el a Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztályának Pécsi Szakcsoportja által szervezett hadtudományi konferenciasorozatnak „Magyar határellenőrzés — európai biztonság” című III. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualizmus-kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. — PARÁDI József: A dualizmus-kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. *Határrendészeti Tanulmányok*, III.évf. (2006) 1.sz. 5-46.p. HU-ISSN 1786-2345. A tanulmány korábbi változata 2006. január 17-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Határőrség Országos Parancsnoksága szervezésében megvalósított „Az 1000 éves magyar rendvédelem” című közös konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 139-159.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004 áprilisában, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Rendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett „Szemere beszélgetések” szimpozion-sorozat rendezvényén, a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Rendőrség a magyar határőrizetben. — PARÁDI József: Rendőrség a magyar határőrizetben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 88-97.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. október 14-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A csendőrség magyarországi története. — PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVI.évf. (2009) 19.sz. 63-87.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. október 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Másfél évtized nemzeti rendvédelem-történetünk kutatásának a szolgálatában*” című XIX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: Tények és ér- — PARÁDI József: Tények és érzelmek egy
zelmek egy hajdan volt magyar rend-
védelmi testület kap-
csán
- PARÁDI: A dualizmus- — PARÁDI József: A dualizmuskori magyar rend-
kori magyar rendvé-
delem.
- PARÁDI: A Magyar — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrend-
Királyság határend-
őrsége.
- PARÁDI: A Magyar — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség
Királyi Csendőrség
szervezete.

- gyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. — PARÁDI József: A Magyar királyi Csendőrség szolgálati tevékenységei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24.sz. 91-99.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005.*” című XXIV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar rendvédelem 1867-1914. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem 1867-1914. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 25.sz. 80-84.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2010. december 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közbiztonság közös Kárpát-medencei örökségünk*” című XXV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZABÓ: Pécs tűzvédelmének története a dualista Magyarországon 1867-1918. — SZABÓ Károly: Pécs tűzvédelmének története a dualista Magyarországon 1867-1918. 96-243.p. In SZABÓ Károly (szerk.): *Tűzoltó Múzeum évkönyve III. 1986-1987.* Budapest, 1988, Belügyminisztérium Tűzoltósága Országos Parancsnokságának Tűzoltó Múzeuma. 386 p. HU-ISBN 963 70 7838 6.

- SZABÓ: A tűzrendészetre vonatkozó fontosabb jogszabályok és rendelkezések 1948-ig. — SZABÓ Károly: A tűzrendészetre vonatkozó fontosabb jogszabályok és rendelkezések 1948-ig. 147-159.p.In RÉTI Rezső (szerk.): *Tűzoltó Múzeum évkönyve*. IV.köt. Budapest, 2003, Tűzoltó Múzeum. 180 p. HU-ISSN 0237-210X.
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 51-58.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme*” című IV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

- Rövid hír — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Rövid hír. *Dunántúl*, IV.évf. (1914) július 30. 3.p.
- Elfogott betörők. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Elfogott betörők. *Pécsi Napló* XXIII.évf. (1914) július 9. 4.p.
- Előző nap elfogott betörők. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Előző nap elfogott betörők. *Pécsi Napló*, XXIII. évf. (1914) július 10. 5.p.
- Elfogott betörők. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Elfogott betörők. *Pécsi Napló*, XXIII.évf. (1914) július 11. 4.p.
- A pécsi rendőrség és a mozgósítás. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): A pécsi rendőrség és a mozgósítás. *Pécsi Napló*, XXIII.évf. (1914) július 28. 5.p.
- Égnek a gázlámpák. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Égnek a gázlámpák. *Pécsi Napló*, XXIII.évf. (1914) július 29. 5.p.
- Polgárőrség szervezése vidéki városokban. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Polgárőrség szervezése vidéki városokban. *Pécsi Napló*, XXIII.évf. (1914) augusztus 7. 5.p.
- Hadiállapot és közbiztonság. — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény): Hadiállapot és közbiztonság. *Pécsi Napló*, XXIII. évf. (1914) augusztus 12. 2.p.

- Kaposváron polgárör- — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény):
ség alakult. Kaposváron polgárörtség alakult. *Pécsi Napló*,
XXIII.évf. (1914) október 28. 5.p.
- Válságban a kaposvá- — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény):
ri polgárörtség. Válságban a kaposvári polgárörtség. *Pécsi Nap-
ló* XXIII.évf. (1914) november 29. 6.p.
- Megszűnt a kaposvári — Szerző nélkül (szerkesztőségi közlemény):
polgárörtség. Megszűnt a kaposvári polgárörtség. *Pécsi Napló*
XXIII.évf. (1914) december 23. 4.p.

DOKUMENTUMGYŰJTEMÉNYEK

- BABICS — SZITA — BABICS András — SZITA László (szerk.): *Vá-
logatott dokumentumok a baranyai-pécsi mun-
kásmozgalom történetéhez*. I.köt. 1869-1918.
Pécs, 1968, Jannus Pannonius Múzeum. 493 p.
HU-ISBN —

STATISZTIKÁK

- MSÉ 1911. — *Magyar Statisztikai Évkönyv. Új Folyam* XIX.
(1912) 11.sz.
- MSÉ 1914. — *Magyar Statisztikai Évkönyv. Új Folyam*
XXII. (1916)
- MSÉ 1915. — *Magyar Statisztikai Évkönyv. Új Folyam*
XXIII. (1915)

LEXIKONOK, ALMANACHOK

- Révai — *Révai Nagy Lexikona. XIII. köt. 1-2.* Budapest,
1915, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. 598 p.
- BAKSA — BAKSA János (szerk.): *Rendőrségi almanach*
1923. Budapest, 1923, Magyar Királyi Állami
Rendőrség. 544 p.

LEVÉL-, IRAT ÉS DOKUMENTUMTÁRAK

- MNL-BaML. — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei
IV.402a) Levéltára, Baranya Vármegye Törvényhatósági
Bizottságának iratai (1870) 1872-1945. a) köz-
gyűlési jegyzőkönyvek
- MNL-BaML. — Elhelyezési kimutatások és Elhelyezési táblá-
IV.410 zatok. Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Me-
gyei Levéltára, Baranya vármegye alispánjának
iratai (1850) 1872-1950 (1952).

- MNL-BaML IV.433-222. — 222. Nagyharsány nagyközség szabályrendelete. Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára Baranya vármegye községi kimutatózott szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye (1868) 1872-1949.
- MNL-BaML IV.433-285. — 285. Siklós nagyközség szabályrendelete. Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára Baranya vármegye községi kimutatózott szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye (1868) 1872-1949.
- MNL-BaML IV.1402. — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Pécs város Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872-1950.
- MNL-BaML IV.1047a) — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Pécs város polgármesterének iratai (1859) 1872-1951. a) elnöki iratok.
- MNL-BaML IV.1413 — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Pécs város Rendőrkapitányi Hivatalának iratai 1870-1921.
- MNL-BaML. Ksz. — Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Kimutatózott szabályrendeletek gyűjteménye.
- MNL-BaML. Kgy. — Magyar Nemzeti Levéltár – Baranya Megyei Levéltár. Közgyűlési iratok gyűjteménye.
- MNL-BaML Pvpolg.m. — Magyar Nemzeti Levéltár – Baranya Megyei Levéltár. Pécs város polgármesteri iratok gyűjteménye.
- MNL-BaML Pvrkap-ad — Magyar Nemzeti Levéltár – Baranya Megyei Levéltár. Pécs szabad királyi város rendőrkapitányi hivatal iratainak gyűjteménye.
- MNL-BaML Pvt-tvh — Magyar Nemzeti Levéltár – Baranya Megyei Levéltár. Pécs város tanácsa törvényhatósági bizottságának iratai.

JOGSZABÁLYOK

- 1840/IX.tc. — 1840/IX.tc. a mezőrendőrségről.
- 1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.

- 1868/XL.tc. — 1868/XL.tc. a véderőről.
- 1868/XLI.tc. — 1868/XLI.tc. a honvédségről.
- 1868/XLII.tc. — 1868/XLII.tc. a népfelkelésről.
- 1871/XVIII.tc. — 1871/XVIII.tc. a községek rendezéséről.
- 1871/XL.tc. — 1871/XL.tc. a gátrendőrségről.
- 1879/XXXI.tc. — 1879/XXXI.tc. erdőtörvény.
- 1881/III.tc. — 1881/III.tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X.tc. — 1882/X.tc. a magyar királyi csendőrség által, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
- 1885/XXIII.tc. — 1885/XXIII.tc. a vízjogról.
- 1886/XXII.tc. — 1886/XXII.tc. a községekről.
- 1896/XXXIII.tc. — 1896/XXXIII.tc. a bűnvádi perrendtartásról.
- 1903/VIII.tc. — 1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
- 1912/XXX.tc. — 1912/XXX.tc. a véderőről.
- 1912/XXXI.tc. — 1912/XXXI.tc. a honvédségről.
- 1912/LVIII.tc. — 1912/LVIII.tc. a városok fejlesztéséről.
- 1912/LXVII.tc. — 1912/LXVII.tc. képviselőházi őrség felállításáról.
- 1912/LXIII.tc. — 1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről.
- 1/1867.PM.kr. — 1/1867.PM.kr. a Magyar Királyi Pénzügyőr-ségről.
A m.kir. pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok hivatalos összeállítása. Buda, 1868, Atheneum. 160 p.
- 5692/1905.(XII.29.) ME.r. — 5692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről. *Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455.p.*
- 91 000/1905.(XII.29.) BM.kr. — 91 000/1905.(XII.29.) BM.kr. valamennyi törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903:VIII.tc. életbeléptetésének a végrehajtásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905) I.füzet. 1455-1463.p.

- 41 500/1913.BM.r. — 41 500/1913.BM.r. az 1912:LVIII.tc. 1. §-a által a városi rendőrségek fejlesztésére szánt összeg felhasználása.
Belügyi Közlöny, XVIII.évf. (1913) 12.sz. 78-83.p.
- 135 585/1913.(I.18) BM.r. — 135 585/1913.(I.18) BM.kr. valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez és a budapesti m.kir. államrendőrség főkapitányához, a magánkutató (magándetektív) irodák működésének szabályozásáról. (Fiumére is kiterjed).
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) 45-47.p.
- 4220/1914.(IX.16) BM.r. — 4220/1914.(IX.16) BM.r. a polgári őrségek szervezéséről.
Belügyi Közlöny, XIX.évf. (1914) 48.sz. Rendkívüli szám. 605-613.p.
- 5110/1914.BM.eln.r. — 5110/1914. BM.eln.r. több város területén a csendőrség igénybeviteléről.
Magyarországi rendeletek tára, XLVIII.évf. (1914) I.füzet. 1513.p.
- 5469/1914.(VII.27.) ME.r. — 5469/1914.(VII.27.) ME.r. egyes városokban a csendőrség igénybeviteléről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) I.füzet. 1413.p.
- 5470/1914.(VII.27) ME.r. — 5470/1914.(VII.27) ME.r. a törvényhatósági és községi szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezéseinek felfüggesztéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) I.füzet. 1414.p.
- 7364/1914.(X.3.) ME.r. — 7364/1914.(X.3.) ME.r. az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok) magatartásáról ellenséges megszállás esetében.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) I.füzet. 2274.p.
- 9103/1914. (XII.18) ME.r. — 9103/1914. (XII.18) ME.r. az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok) magatartásáról ellenséges megszállás esetében követendő magatartásáról szóló 7.364/1914.ME.sz. rendelet módosításáról és kiegészítéséről.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf. (1914) I.füzet. 2654.p.

- 14 000/1914.BM.kr. — 14 000/1914.BM.kr. az 1912:LVIII.t.c. 1. §-a által a városi rendőrségek fejlesztése az 1914. évre szánt összeg felhasználása. *Belügyi Köz-
löny*, XIX.évf. (1914) 4.sz. 29-33.p.
- 146 413/1914.(VIII.4.) — 146 413/1914.(VIII.4.) BM.r. a hadiállapot
BM.r. idején a vármegyei háztartásban a legmesszebb
menő takarékoság megvalósításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf.
(1914) I.füzet. 1525.p.
- 147 500/1914. (VIII.7.) — 147 500/1914.(VIII.7.) BM.r. a városok és
BM.r. községek fizetőképességének fenntartásáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, XLVIII.évf.
(1914) I.füzet. 1533.p.